

Література:

9. Пушкар М.С. Теорія пізнання в розвитку науки про контроль: Монографія./М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2011. – 140 с.
10. Дорош Н.І. Аудит: Методологія і організація. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 402 с.
11. Арутюнов В. Х. Методологія соціально-економічного пізнання. Навч. посібник./ Арутюнов В. Х., Мішин В. М., Свінціцький В. М. — К.: КНЕУ, 2005. — 353 с.
12. Калюга Є. В. Фінансово – господарський контроль у системі управління: Монографія./Є.В. Калюга – К.: Ельга, Ніка – Центр, 2002.- 360с.

*Голяш І.Д., к. е. н., доцент
(м.Тернопіль)*

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В УДОСКОНАЛЕННІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Більшість вітчизняних підприємств, працюючи в нестабільному економічному та суспільно-політичному середовищі, переживають глибокий спад виробництва і знаходяться в критичному стані. За таких умов виникла необхідність зміцнення економічної безпеки, яка здатна гарантувати стабільне функціонування підприємств та забезпечити високий потенціал їх розвитку у майбутньому.

Важлива роль у зміцненні економічної безпеки належить внутрішньому аудиту, завдання якого повинні бути спрямовані на

виявлення можливих ризиків, пов'язаних із невизначеністю зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства.

Питання економічної безпеки розглядають багато вчених-економістів: О.Ареф'єва, М. Бендиков, Ф.Євдокимов, О. Кіреєв, Г.Козаченко, Т.Кузенко, О.Мельниченко, О.Судакова та інші. Однак, роль внутрішнього аудиту для контролю рівня ризиків та посилення економічної безпеки підприємства у працях цих вчених залишається не розкритою, оскільки більшість з них вважають внутрішній аудит другорядною сервісною функцією вузького контрольного характеру. Такий підхід пояснюється нерозумінням багатьма теоретиками ролі внутрішнього аудиту та ступеня значущості підприємницьких ризиків для сучасної системи управління підприємством.

У сучасних умовах у науці про контроль розвинулись два напрями:

- кібернетичний;
- ризик-орієнтований [5].

Кібернетичний напрям дає змогу розглядати внутрішній аудит як складну систему, що утворена з окремих елементів з багаточисельними внутрішніми та зовнішніми зв'язками.

Ризик-орієнтований напрям трактує внутрішній аудит як діяльність, спрямовану на зниження ризиків, що виникають у процесі досягнення мети підприємства. Цей напрям дає змогу розглядати внутрішній аудит як складовий елемент системи управління ризиками.

Новий підхід до організації внутрішнього аудиту на підприємстві полягає у використанні методології управління ризиками, на основі якої вибудовується методологія самого внутрішнього аудиту. Ризик-орієнтований підхід до організації внутрішнього аудиту включає використання даних системи управління ризиками при плануванні внутрішнього аудиту та управління ризиками власної діяльності.

Внутрішній аудит в процесі перевірок повинен своєчасно отримувати інформацію про недоліки системи управління ризиками (ризик виникнення фінансових порушень, можливі махінації, некоректне відображення в обліку інформації, порушення законодавства тощо). За результатами роботи служба внутрішнього аудиту повинна представити пропозиції управлінському персоналу підприємства, які спрямовані на підвищення ефективності системи управління ризиками. Таким чином, може бути досягнутий попереджувальний характер роботи внутрішнього аудиту. Ризик-орієнтований внутрішній аудит повинен здійснювати постійний контроль підприємницьких ризиків та оцінювати ефективність дій управлінського персоналу щодо їх мінімізації.

Ризик-орієнтація включає необхідність контролю не тільки підприємницьких ризиків, але й ризиків самого внутрішнього аудиту, які можуть мати загрозливий характер для функціонування підприємства. Наприклад, ризик неправильної оцінки прогнозованої фінансової інформації не зупинить початок реалізації збиткового інвестиційного проекту, але має приховані катастрофічні наслідки для фінансового стану економічного суб'єкта, ризик пропуску істотних порушень не дозволить зробити правильні висновки про наявність значних ризиків шахрайства, а ризик надання неточних рекомендацій може призвести до прийняття неправильних управлінських рішень, результатами яких можуть бути втрати активів підприємства тощо.

На вітчизняних підприємствах відсутня методика внутрішнього аудиту, яка була б спрямована на забезпечення ефективності функціонування економічних суб'єктів в умовах невизначеності. Управлінський персонал, як правило, не володіє інформацією про ймовірність настання підприємницьких ризиків, фахівці не враховують причинно-наслідкові зв'язки між ризиками і не здійснюють розрахунків

можливих збитків при настанні ризикових подій. Це пов'язано, насамперед, із складнощами при виборі системи показників, факторів підвищення ефективності функціонування підприємства та адекватних методів прогнозного аналізу.

У сучасних умовах методика внутрішнього аудиту вітчизняних підприємств повинна базуватися на теорії управління ризиками. Це дозволить своєчасно виявляти загрози безпеці підприємств й контролювати джерела ризиків.

Для виявлення джерел ризиків і визначення ризиків, які загрожують стабільності й ефективності функціонування підприємства, внутрішній аудит повинен розробляти моделі бізнес-процесів. Результати аналізу цих моделей дадуть змогу визначити послідовність дій при проведенні внутрішнього аудиту для визначення ризикових зон й ідентифікації ризиків, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між цими ризиками.

Важливим і складним завданням внутрішнього аудиту є оцінка ризиків. Призначення оцінки ризиків полягає в підготовці об'єктивної інформації про наслідки від настання ризикових подій. При цьому повинна враховуватися суттєвість ризику: незначна, помірна, або велика.

Під незначною суттєвістю ризику розуміються наслідки від ризику, які відсутні або достатньо малі. Таким ризиком можна знехтувати.

Під помірною суттєвістю розуміються наслідки від ризику, які незначні і можуть бути легко усунуті.

Під великою суттєвістю ризику розуміються наслідки, які суттєво впливають на виконання процесу, в якому він виявлений, але ліквідація наслідків не пов'язана з великими витратами [7].

При оцінці ризиків доцільно застосовувати такі методи: метод аналізу доцільності затрат, метод експертних оцінок, метод використання аналогів, аналіз сильних і слабких сторін діяльності підприємства тощо.

Складність оцінки ризиків пов'язана з нечіткими цілями підприємства і відсутністю регламентації його бізнес-процесів.

Обґрунтування оцінки ризиків дасть змогу управлінському персоналу приймати правильні рішення, спрямовані на зміцнення економічної безпеки підприємства.

Система управління ризиками підприємства на основі результатів аудиторського дослідження, повинна передбачати розробку варіантів стратегій реагування на ризики. Для цього слід розглянути можливості використання методів управління ризиками для їх різних видів. До найпоширеніших методів управління ризиками віднесемо такі: уникнення ризиків чи відмова від них, прийняття ризиків на себе, запобігання збиткам, зменшення розміру збитків, страхування, самострахування, розподіл ризиків, здобуття додаткової інформації, лімітування.

На даний час система управління ризиками підприємства потребує удосконалення, тому подальший розвиток внутрішнього аудиту має проходити з урахуванням його ризик-орієнтації та супроводжуватись поглибленням теоретичних досліджень, спрямованих на зміцнення економічної безпеки підприємства.

Вважаємо, що саме науково обґрунтована ризик-орієнтована система управління ризиками здатна забезпечити найбільш ефективно досягнення цільових результатів вітчизняних підприємств.

Література:

1. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В.Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с.
2. Бендиков М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) / М. Бендиков // Консультант директора. – 2000. – № 2. – С. 7-13.

3. Евдокимов Ф.И. Экономическая безопасность – необходимое звено в планировании развития предприятия / Ф.И. Евдокимов // Экономика и право. – 2002. – №1. – С. 100-106.
4. Кірсєв О.І. Внутрішній аудит у банку: Навчальний посібник / О.І.Кірсєв, О.С.Лобунь, М.П. Кравець та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 220с.
5. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003.– 280 с.
6. Кузенко Т.Б. Концептуальні підходи до планування економічної безпеки підприємства / Т.Б. Кузенко // Націоналізація і приватизація: минуле, теперішнє, майбутнє. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Карабіна.– 2003.– С. 51-60.
7. Мельниченко О.І. Внутрішній аудит як невід’ємна складова успішного розвитку підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0>.
8. Судакова О.І. Формування системи управління економічною безпекою підприємництва / О.І. Судакова // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. Вип. 231: В 9 т. - Том VIII. – Дніпропетровськ: ДНУ.– 2007. – С. 1652-1661.